

TyEL-eläkevakuutuksen veloitteen määrittämisestä
työnantajan IAS-asetuksen mukaisessa tilinpäätöksessä

Mikko Pelto

18. elokuuta 2023

Tiivistelmä

Työssä pohditaan, miten työnantajan tai työnantajakonsernin tulee käsitellä suomalaista lakisääteistä yksityisalojen työeläkevakuutusta (TyEL) omassa kirjanpidossaan silloin, kun kirjanpito laaditaan kansainvälisten IAS- ja IFRS-standardien mukaisesti. Työssä vertaillaan myös, miten käsittelyyn vaikuttaa se, hoitaako työnantaja eläkevakuutuksensa työeläkeyhtiössä, eläkesäätiössä vai eläkekassassa.

Työssä esitetään, että velvoitetta tulee tarkastella ensisijaisesti vakuutusmaksun kautta silloin, kun työnantaja on hoitanut eläkevakuutuksensa työeläkeyhtiössä, ja eläkelaitoksen vastuuvelan kautta silloin, kun työnantaja on hoitanut eläkevakuutuksensa eläkesäätiössä tai -kassassa. Työssä käydään läpi perusteet veloitteen määrittämiseksi erikseen jokaisen vakuutusmaksun tai vastuuvelan osan kohdalta riippuen siitä, onko työnantaja hoitanut eläkevakuutuksensa työeläkeyhtiössä vai eläkesäätiössä tai -kassassa.

Pohdinnan tuloksena esitetään harkittavaksi joitakin muutoksia nykyiseen käytäntöön veloitteen määrittämiseksi. Erityisesti esitetään pohdittavaksi muutosta vastaisten työkyvyttömyyseläkkeiden käsittelyyn silloin, kun työnantaja on hoitanut eläkevakuutuksensa eläkesäätiössä tai eläkekassassa. Työssä katsotaan, että kotimaisessa vakuutustekniikassa tehdyt muutokset mahdollistaisivat jatkossa tällaisen veloitteen sivuuttamisen jopa kokonaan IAS- ja IFRS-standardien mukaan laaditussa kirjanpidossa.

Abstract

In this work we consider how an employer or a concern of employers should report the post employment benefits of Finnish Employees Pensions Act (TyEL) under international accounting standards (IFRS/IAS). We also examine what kinds of differences arise depending on whether the benefits are provided through an insurance company, a pension foundation or a pension fund.

We argue that when the benefits are covered by an insurance company, the nature of the pension benefit obligations is primarily derived from the premium. However, in a pension foundation or fund, the defining characteristics arise from the pension liability. In this work we discuss the basics of determining the pension benefit obligation either from the individual components of the premium or of the pension liability, depending on the employer's chosen means of organizing the pension coverage.

Based on our assessment, we propose some changes to be considered to the currently used procedure for determining the pension benefit obligation. Special emphasis is given to the proposed change concerning the reserve for future disability pensions in a pension foundation or fund. We argue that the changes in national insurance techniques would allow one to ignore the effect of this reserve when reporting the pension benefit obligation under IFRS in the future.

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Määritelmiä	1
2 Eläkelaitoksen kotimainen vastuuvelka	2
2.1 Vanhuuseläkevastuu	2
2.2 Työkyvyttömyys- ja perhe-eläkevastuu	3
2.3 Tasausvastuu	4
2.4 Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu	4
2.5 Muut vastuuvelan osat	8
3 Työnantajan vakuutusmaksu	8
3.1 Pientyönantajan vakuutusmaksu työeläkeyhtiössä	8
3.2 Suuryönantajan vakuutusmaksu työeläkeyhtiössä	9
3.2.1 Maksuluokkamalli	9
3.3 Vakuutusmaksu eläkesäätiössä ja eläkekassassa	10
4 Eläkkeet työnantajan tilinpäätöksessä	11
4.1 Velvoite eläkesäätiössä vakuutetuista eläkkeistä	12
4.1.1 Vanhuuseläkevastuu	12
4.1.2 Työkyvyttömyyseläkevastuu	13
4.1.3 Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu	16
4.1.4 Varat	17
4.2 Velvoite työeläkeyhtiössä vakuutetuista eläkkeistä	17
4.2.1 Työkyvyttömyyseläke	18
4.2.2 Hoitokustannukset ja asiakashyvitykset	19
4.3 Velvoite eläkekassassa vakuutetuista eläkkeistä	20
5 Yhteenvedo	20
Lähteet	21

1 Johdanto

Kirjanpitolaki [4] edellyttää, että sellaisen *"Kirjanpitovelvollisen, jonka liikkeeseen laskemat arvopaperit on otettu kaupankäynnin kohteeksi Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa säännellyllä markkinalla, tulee laatia konsernitilinpäätöksensä [tai tilinpäätöksensä] kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja noudattaen."* Kirjanpitolaissa *"Kansainvälisillä tilinpäätösstandardeilla tarkoitetaan – – IAS-asetuksessa säädetyn menettelyn mukaisesti Euroopan unionissa sovellettaviksi hyväksytyjä standardeja ja niistä annettuja tulkintoja."*

Tässä työssä perehdytään siihen, minkälainen velvoite suomalaisesta lakisääteisestä yksityisalojen työntekijöiden eläkevakuutuksesta syntyy niille työnantajille tai työnantajakonserneille, jotka raportoivat IAS-asetuksen mukaisten IAS- ja IFRS-tilinpäätösstandardien mukaan. Eläkejärjestelyistä säädetään erityisesti IAS19-standardissa.

Suomessa yksityisalojen työnantaja voi hoitaa työntekijöidensä lakisääteisen eläkevakuutuksen kolmessa erityyppisessä *eläkelaitoksessa – työeläkeyhtiössä, eläkesäätiössä tai eläkekassassa*. Tästä poikkeuksena ovat sellaiset merenkulkijat, jotka on vakuutettava merimieseläkelain nojalla Merimieseläkekassassa [9, 14]. Tässä työssä ei kuitenkaan keskitytä merenkulkijoiden eläkejärjestelyyn.

IAS-asetuksen mukaiseen tilinpäätöskäytäntöön perehtyminen vaatii riittävää tuntemusta kotimaisesta vakuutustekniikasta ja sen erityispiirteistä. Tämän vuoksi työssä käydään ensin läpi suomalaisen kirjanpitoikäytännön mukainen eläkelaitoksen vastuovelka ja eläkelaitoksen perimä vakuutusmaksu ja vasta sen jälkeen perehdytään tarkemmin eläkevakuutuksen aiheuttamaan veloitteeseen työnantajan tai työnantajakonsernin omassa IAS-asetuksen mukaisessa tilinpäätöksessä.

Työnantajan vakuuttaessa työeläkkeensä vakuutusyhtiössä on se pääpiirteissään vastuussa vain siitä, että se hoitaa sille määrätyn vakuutusmaksun vakuutusyhtiölle. Sen sijaan eläkesäätiössä tai -kassassa vakuuttaessaan työnantaja on (yhdessä muiden samassa eläkelaitoksessa vakuuttavien työnantajien kanssa) viime kädessä vastuussa siitä, että eläkelaitoksen varat ovat riittävät. Tämä ero johtaa siihen, että eläkeyhtiössä vakuuttaessa työnantajan vastuuta tulee ensisijaisesti pohtia vakuutusmaksun kautta, kun taas eläkesäätiössä ja -kassassa työnantajan velvoite pohjautuu enemmän työnantajan osuuteen eläkelaitoksen vastuuvelasta. Sen vuoksi näitä molempia lähtökohtia tarkastellaan tässä työssä.

Tässä työssä tulkinnot kotimaisesta vakuutustekniikasta pohjautuvat lähteisiin [5, 6, 7, 8, 10, 13, 14] ja tulkinnot IAS-standardeista lähteisiin [1, 2, 3, 11]. Jatkossa IAS-asetukseen viitataan merkinnällä [IASxx.yy], missä xx kertoo, mistä IAS-standardista on kyse ja yy, mistä kyseisen standardin kappaleesta on kyse.

1.1 Määritelmiä

Tässä työssä *vastuuvelalla* tarkoitetaan eläkelaitoksen kotimaisella taseella olevaa varausta tai velkaerää, joka syntyy eläkelaitoksen lupaamista ja vastuulleen ottamista eläkkeistä. Kansainvälisen IAS-asetuksen mukaisessa kirjanpidossa taas vastaavaa velkaerää kutsutaan *velvoitteeksi*. Sen vuoksi myös tässä työssä käytetään termiä velvoite puhuttaessa IAS19-standardin mukaisesta veloitteesta tai vastuusta.

Termillä rahasto viitataan alan teksteissä moniin eri asioihin. Tässä työssä eläkkeen *rahastoidulla osuudella* tarkoitetaan sitä osuutta vuosieläkkeestä, josta eläkelaitos itse vastaa. Koska eläkelaitoksen oletetaan maksavan eläkettä tavanomaisesti usean vuoden ajan on eläkelaitoksen vastuovelka tyypillisesti moninkertaisesti rahastoitua osuutta enemmän. Tästä vastuuvelasta käytetään nimeä *rahasto*. Lisäksi työssä käytetään paikoin termiä rahasto myös eläkkeen rahastoidusta osuudesta silloin, kun käsiteltävä asia koskee yhtä hyvin rahastoa kuin eläkkeen rahastoitua osuuttakin.

Edellä olevasta poikkeuksena IAS19-standardissa rahastolla viitataan työnantajasta erillään olevaan yksikköön eli suomalaisessa työeläkejärjestelmässä lähinnä eläkelaitokseen. Silloin, kun tässä työssä lainataan suoraan IAS19-standardia, termiä rahasto käytetään tässä merkityksessä.

2 Eläkelaitoksen kotimainen vastuovelka

Suomalainen yksityisalojen työntekijöiden eläkejärjestelmä (TyEL) pohjautuu osittain rahastoituun jakojärjestelmään, jossa osa maksettavista eläkkeistä on rahastoitu henkilön työuran aikana ja osa eläkkeistä maksetaan nykyisten työntekijöiden vakuutusmaksujen tasausosalla. Lakisääteiset eläke-etuudet ovat vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläke. Seuraavaksi käydään läpi tarkemmin, mihin eri eläkkeet perustuvat, ja tutkitaan, minkälaista vastuuta näistä syntyy eläkelaitokselle.

Todetaan aluksi yleisesti, että työeläkelaitoksen vastuovelka koostuu vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkevastuusta sekä osaketuottosidonnaisesta lisävakuutusvastuusta ja tasausvastuusta. Nämä ovat yhteisiä kaikille laitostenmuodoille. Tämän lisäksi eläkeyhtiöillä vastuuelkaan luetaan vielä ositettu ja osittamaton lisävakuutusvastuu. Eläkesäätiöillä ja -kassoilla osittamatonta lisävakuutusvastuuta vastaavaa erää kutsutaan lisävakuutusvastuiksi. Osittua lisävakuutusvastuuta vastaavaa erää eläkesäätiöillä ja -kassoilla ei ole.

2.1 Vanhuuseläkevastuu

Työntekijälle on karttunut vuodesta 2017 alkaen vanhuuseläkettä 1,5 % työansioista hänen täytettyään 17 vuotta aina vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajalle asti, joka on työntekijän syntymävuodesta riippuen 68–70 vuotta. Tästä poikkeuksena 53–62-vuotiailla vanhuuseläkettä karttuu 1,7 % ansioista vuosina 2017–2025.

Ennen vuoden 2017 eläkeuudistusta karttumasäännöt ovat olleet osin erilaiset. Karttumat tätä edeltävältä ajalta huomioidaan kulloinkin voimassa olleiden säännösten mukaan.

Työntekijälle vuosittain maksettava TyEL-vanhuuseläke vastaa siis karkeasti 1,5 % hänen koko työuran aikana saamista työansioista – toki sillä poikkeuksella, että eri vuosien ansiot indeksoidaan inflaatio ja yleinen ansiotaso huomioiden. Indeksointi tehdään vanhuuseläkkeelle jäämiseen asti palkkakertoimella ja sen jälkeen työeläkeindeksillä. Lisäksi elinaikakerroin sekä mahdollinen varhennusvähennys tai lykkäyskorotus voivat pienentää tai kasvattaa vanhuuseläkkeen määrää.

Vaikka vanhuuseläkettä karttuu vuosittain 1,5–1,7 %, niin rahastoitava osuus on ainoastaan 0,4 % työansioista. Lisäksi rahastoitua osuutta ei enää kasvateta vanhuuseläkkeelle jäämisen jälkeen, vaikka henkilö tekisikin vanhuuseläkkeen rinnalla töitä. Rahastoitava osuus on siis vain pieni osa henkilön saamasta eläkkeestä. Vanhuuseläkkeen saajalle maksettavan eläkkeen ja rahastoidun osuuden erotus on ns. *yhteisesti kustannettava vanhuuseläkkeen osaa*.

Rahastoitavan osuuden määrä ja vanhuuseläkkeen saajalle maksettava vanhuuseläke poikkeavat myös indeksikorotusten osalta. Rahastoituu osaan ei tehdä lainkaan inflaatiosta tai ansiotason muutoksesta johtuvia korotuksia. Sen sijaan yli 55-vuotiaiden vanhuuseläkerahastoja korotetaan vuosittain vanhuuseläkkeiden rahastokorotuksilla eli ns. *i_v -korotuksilla*. Näiden suuruus on riippuvainen työeläkelaitosten *tuottoväiteestä*, johon vaikuttavat työeläkelaitosten edellisten vuosien keskimääräinen vakavaraisuus ja osaketuotot. Lisäksi *i_v -korotuksiin* vaikuttavat 53–62-vuotiaiden korotetut eläkemaksut. Joinain vuosina *i_v -korotuksiin* on sisällytetty myös erikseen sovittavia eriä. Vuosittaiset *i_v -korotukset* ovat heilahdelleet eri vuosina paljonkin johtuen eri vuosien sijoitustuotoista.

Työeläkelaitokselle vanhuuseläkevastuu kertyy vain rahastoidusta osasta, koska yhteisesti

kustannettava vanhuuseläkeosa kustannetaan suoraan niiden työntekijöiden eläkemaksuilla, jotka ovat vanhuuseläkkeen maksuhetkellä työsuhteessa. Työeläkelaitoksen vanhuuseläkevastuu sen vastuulla olevista vanhuuseläkerahastoista lasketaan samalla periaatteella kuin sen saama työeläkemaksun vanhuuseläkeosa.

Työeläkelaitoksen saama vanhuuseläkeosa työntekijän eläkemaksuista on kunakin vuonna se määrä, joka vastaa sitä pääoma-arvoa, joka syntyy työntekijälle karttuvasta rahastoidusta osasta. Tämä pääoma-arvo lasketaan käyttäen 3 %:n rahastokorkoa ja laskuperusteiden mukaista kuolevuusmallia sekä olettaen että vanhuuseläke alkaa 65-vuotiaana. Lisäksi pääoma-arvoa laskettaessa työntekijän oletetaan sekä syntyneen että saaneen ansionsa vuoden puolivälissä.

Työeläkelaitoksen vastuulla on saada vuosittain vanhuuseläkevastuille ja myös muille vastuulajeille tuottovaadetta vastaava tuotto. Tästä tuottovaateesta eläkelaitos käyttää ensin 3 % rahastokoron verran vastuuvelan korkokuluihin. Loppuosa siirretään ajan kuluessa ensin työeläkelaitosten yhteiseen pooliin eli ns. *tasaukseen*. Tasauksesta varat jaetaan yli 55-vuotiaiden vanhuuseläkevastuiden suhteessa takaisin työeläkelaitoksille. Näillä varoilla kustannetaan se vanhuuseläkevastuun lisäys, joka johtuu yli 55-vuotiaiden vanhuuseläkkeiden rahastoitujen osuuksien korottamisesta i_v -korotuksin.

Työeläkelaitos saa rahaston kasvaessa aina maksuna sen rahamäärän, jolla vastuuvelka kasvaa johtuen rahaston kasvusta. Työeläkelaitoksen vastuulle jää siis lähinnä sijoitus- ja vakuutusriski. Sijoitusriskillä tarkoitetaan sitä, että työeläkelaitos saavuttaa vastuuvälilleen tuottovaateen mukaisen tuoton. Vanhuuseläkeliiikkeen vakuutusriskillä tarkoitetaan lähinnä riskiä siitä, että vakuutuskanta osoittautuu arvioitua pitkäikäisemmäksi.

2.2 Työkyvyttömyys- ja perhe-eläkevastuu

Työeläkevakuutetulla on oikeus myös työkyvyttömyyseläkkeeseen, mikäli hän tulee ennen vanhuuseläkeikää työkyvyttömäksi. Lisäksi hänen puolisoillaan ja lapsillaan on oikeus perhe-eläkkeeseen vakuutetun kuollessa.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä on lähtökohtaisesti sama kuin vanhuuseläkkeen määrä. Tosin koska henkilön työura jää kesken henkilön jäädessä työkyvyttömäksi, on henkilön tulevat ansiot arvioitava. Tätä osaa kutsutaan *tulevan ajan karttumaksi* ja se lasketaan olettaen, että henkilön ansiotasoa pysyisi samana, joka hänellä on ollut muutamina työkyvyttömyyttä edeltävinä vuosina. Työkyvyttömyyseläkettä korotetaan vuosittain työeläkeindeksillä sekä kertakorotuksella viiden vuoden työkyvyttömyyden jälkeen.

Perhe-eläkkeen määrä lasketaan joko maksussa olleesta tai laskennallisesta vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeestä. Sen määrä riippuu edunsaajien määrästä sekä heidän omasta eläkkeestään tai laskennallisesta eläkkeestään.

Perhe-eläke on kokonaan yhteisesti kustannettavaa eläkettä. Siten siitä ei kerry lainkaan vastuuvelkaa, kuten ei kertynyt myöskään vanhuuseläkkeen yhteisesti kustannettavasta osasta.

Työkyvyttömyyseläkkeistä sen sijaan syntyy vastuuvelkaa myös sitä vakuuttaneelle työeläkelaitokselle. Työkyvyttömyyseläkkeet nimittäin rahastoidaan lähtökohtaisesti myöntöhetkellä täyteen arvoonsa. Rahastoituihin osiin ei kuitenkaan tehdä tämän jälkeen korotuksia, vaan tulevat elinkustannusten nousua vastaavat indeksikorotukset sekä kertakorotukset ovat yhteisesti kustannettavaa eläkettä. Tälle on kuitenkin olemassa joitakin poikkeuksia. Tällaisia ovat mm. eläkkeiden astevaihtelut täyden ja osatyökyvyttömyyseläkkeiden välillä sekä jotkin sellaiset tilanteet, joissa työeläkkeisiin nähden ensisijaiset etuudet vaikuttavat eläkkeen määrään.

Työkyvyttömyyseläkevastuu koostuu tunnetuista työkyvyttömyyseläkkeistä sekä työkyvyttömyysvarauksista. Työkyvyttömyysvaraukset voidaan jakaa vielä kahteen osaan. Ensimmä-

mäinen osa koostuu vastaisista työkyvyttömyyseläkevastuista. Näillä varaudutaan kahtena tulevana vuonna sattuviin työkyvyttömyystapahtumiin. Toisella osalla, tuntemattomien varauksella, varaudutaan jo sattuneisiin työkyvyttömyystapahtumiin, jotka eivät kuitenkaan vielä ole selvinneet.

Työkyvyttömyyseläkkeistä vastaavat ne eläkelaitokset, jotka ovat vakuuttaneet työkyvyttömäksi tulleen ansioita kahtena edeltävänä vuonna ennen työkyvyttömyyseläketapahtumaa. TyEL–MEL-järjestelmän lisäksi työkyvyttömyyseläkkeiden kustannuksia tasataan myös eri lakien mukaan vakuutettujen ansioiden välillä. Näissä tarkasteluaikana on pääsääntöisesti 5 vuotta. Tarkasteluaikojen eroista johtuen osa työkyvyttömyyseläkkeiden eläkemaksuista voi kohdistua TyEL–MEL-järjestelmälle, muttei yhdellekään TyEL–MEL-laitokselle. Tällaiset eläkkeen osat katetaan yhteisesti kustannettavista varoista.

Samoin kuin vanhuuseläkevastuulle myös työkyvyttömyyseläkevastuulle edellytetään eläkelaitoksen saavan tuottovaateen mukaisen tuoton. Tuottovaade on samansuuruinen prosenttiosuus niin vanhuus- kuin työkyvyttömyyseläkevastuilla. Myös työkyvyttömyyseläkkeistä kertyneestä tuottovaateesta varataan ensin 3 %-yksikköä rahastokorkoa vastaaviin työkyvyttömyyseläkevastuiden korkokuluihin. Ylijäävä osa puolestaan siirretään ensin tasaukseen ja sieltä loppujen lopuksi vanhuuseläkevastuisiin korottamalla yli 55-vuotiaiden vanhuuseläkerahastoja i_v -korotuksin.

2.3 Tasausvastuu

Kuten aiemmin on jo todettu, yhteisesti kustannettavat eläkkeet maksetaan suoraan sisään tulevilla eläkemaksuilla. Tämä ei kuitenkaan ole reaaliaikaisesti mahdollista, koska eläkkeet maksetaan jo maksantakuukauden aikana, mutta vakuutusmaksu kerätään pääsääntöisesti vasta seuraavan kuukauden aikana, kun ensin on saatu selvyys, minkä suuruisista ansioista vakuutusmaksut maksetaan. Lisäksi niin eläkemenoon kuin palkkasummaan ja vakuutusmaksujen määräänkin liittyy epävarmuutta, joka ei ole tiedossa vielä silloin, kun vakuutusmaksuprosentit vahvistetaan.

Tätä varten työeläkejärjestelmä tarvitsee myös yhteisesti kustannettavia eläkkeitä varten oman puskurirahaston. TyEL–MEL-järjestelmässä tätä puskurirahastoa kutsutaan *tasausvastuuksi* ja se on jyvitetty eläkelaitoksille karkeasti niiden palkkasummien ja vastuovelkojen suhteessa.

Eläkelaitoksen tulee saada myös omalla vastuullaan olevaa tasausvastuuta vastaaville varoille tuottovaadetta vastaava tuotto. Tasausvastuuta vastaaville varoille vaadittava tuotto lasketaan tosin hieman eri kaavalla kuin vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkevastuulle.

2.4 Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu

Uusin vastuunosa on osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu. Se tuli käyttöön vuonna 2007. Tämä on vastuunosa, jonne varastoidaan tuottovaateen osaketuottosidonnaisen osan tuotot ja tappiot. Hyvinä sijoitusvuosina osaketuottosidonnaista lisävakuutusvastuuta kasvatetaan ja huonoina sitä alennetaan. Osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun myötä vastuavelka siis joustaa osaketuottojen mukaan.

Osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun määrä vaihtelee -20% :n ja $+1\%$:n välillä vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkevastuiden, tasausvastuun ja osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun summasta. Ylärajan ylittävä osa siirretään tasausvastuuseen. Tasausvastuusta se jyvitetään edelleen i_v -korotusten kautta yli 55-vuotiaiden vanhuuseläkevastuisiin korottamalla näiden vanhuuseläkerahastoja. Alarajan alittuessa eläkelaitosten sen sijaan odotetaan itse rahoittavan osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu alarajalleen omasta vakavaraisuuspääomastaan.

Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu tasataan aina vuoden lopussa kaikille laitoksille yhtä suureksi osuudeksi vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke- sekä tasausvastuun määrästä. Tämä näkyy selvästi, kun osaketuottokertoimen kaava esitetään seuraavasti:

$$\begin{aligned}
\bar{V}_v^Q &= \max \left\{ -\frac{0,2}{1,2} \cdot (\bar{V}_v^{VI} + \bar{V}_v^T), V_v^Q \right\} \\
&= \max \left\{ -\frac{0,2}{1,2} \cdot (\bar{V}_v^{VI} + \bar{V}_v^T), k_v \cdot (\bar{V}_v^{VI} + \bar{V}_v^T + \bar{V}_v^Q) \right\} \\
&= \max \left\{ -\frac{0,2}{1,2}, \frac{k_v}{1-k_v} \right\} \cdot (\bar{V}_v^{VI} + \bar{V}_v^T) \\
&:= k'_v \cdot (\bar{V}_v^{VI} + \bar{V}_v^T).
\end{aligned} \tag{1}$$

Vaikka kotimaisessa vakuutustekniikassa ajatellaan nimenomaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkevastuun sekä tasausvastuun summan olevan osaketuottosidonnainen, niin IAS-asetuksen mukaisen tilinpäätöksen kannalta on hyvä tarkastella myös sitä, onko osaketuottosidonnaisuus vietävissä aina rahastoihin asti. Tätä voidaan perustella sillä, että vastuuvelka on kuitenkin lähtökohtaisesti eläkkeen rahastoitu osuus kerrottuna pääoma-arvokertoimella. Näin ollen voidaan myös ajatella, että rahastoitu osuus on vastuuvelka jaettuna pääoma-arvokertoimella. Siten myös rahastoitu osuus olisi vastaavasti osaketuottosidonnainen kuten vastuuvelkakin.

Mikäli eläkkeen rahastoitu osuus tulkittaisiin osaketuottosidonnaiseksi, niin myös sisääntulevien vakuutusmaksujen ja ulosmaksettavien rahastoitujen eläkeosien tulisi olla osaketuottosidonnaisia. Tutkitaan seuraavaksi, voidaanko näin ajatella.

Kotimaisen eläkevakuutuksen vakuutustekniikkaa tuntemattomalle lukijalle varoitettakoon, että luvun 2.4 loppuosa on melko tekninen. Lisäksi laskuperusteiden [6, 7, 13] mukaiset vastuuvelkaan liittyvät suureet oletetaan tunnetuiksi.

Määritellään seuraavaksi vielä pari muutakin suurta. Ensiksi, suurella

$$\Delta V_v^{VI} = \bar{V}_v^{VI} - \sum \bar{V}_v^V(i_v) - \sum \bar{V}_v^{VA}(i_v) - (1+i_0)\bar{V}_{v-1}^{VI}$$

tarkoitetaan maksettavista eläkkeistä ja uusista rahastoista sekä kuolevuus- ja työkyvyttömyysliikkeen tuloksesta johtuvaa vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkevastuiden muutosta vuoden v aikana korkoutettuna vuoden v loppuun. Toiseksi,

$$\Delta V_v^{T \rightarrow VI} = \sum \bar{V}_v^V(i_v) + \sum \bar{V}_v^{VA}(i_v) - \Delta R_v$$

on määrä, joka siirretään vuoden lopulla tasauksesta vanhuuseläkevastuisiin.

Tehdään vielä pari oletusta. Oletetaan ensin, että kuolevuus sekä työkyvyttömyysalkavuus ja -päätyvyys toteuttavat teoreettista mallia. Nyt likiarvokaavan

$$\bar{V}_v^{VI} - \Delta V_v^{T \rightarrow VI} \approx (1+i_0+b_{16}) \cdot \bar{V}_{v-1}^{VI} + \frac{\sqrt{1+i_0+b_{16}}}{\sqrt{1+i_0}} \cdot \Delta V_v^{VI}$$

voidaan sanoa pätevän tarkasti. Toiseksi oletetaan, että osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu on alarajansa yläpuolella, jolloin $V_v^Q = \bar{V}_v^Q$. Tällöin kokonaisvastuu vuoden lopussa voidaan laskea seuraavan kaavan mukaisesti:

$$\begin{aligned}
\bar{V}_v &= \bar{V}_v^{VI} + \bar{V}_v^T + \bar{V}_v^Q \\
&= \bar{V}_v^{VI} + \left(\bar{V}_v^{T*} - \Delta V_v^{T \rightarrow VI} + \Delta V_v^{QX} + V_v^{Q'} - V_v^Q \right) + V_v^Q \\
&= \left(\bar{V}_v^{VI} - \Delta V_v^{T \rightarrow VI} \right) + \bar{V}_v^{T*} + \left(V_v^{Q'} + \Delta V_v^{QX} \right) \\
&= (1 + i_0 + b_{16}) \cdot \bar{V}_{v-1}^{VI} + \frac{\sqrt{1 + i_0 + b_{16}}}{\sqrt{1 + i_0}} \cdot \Delta V_v^{VI} + \bar{V}_v^{T*} \\
&\quad + (1 + i_0 + b_{16} + \lambda j) \cdot k'_{v-1} \cdot \left(\bar{V}_{v-1}^{VI} + \bar{V}_{v-1}^T \right) \\
&\quad + \lambda j \cdot \bar{V}_{v-1}^{VI} + \frac{\lambda(\sqrt{1 + j} - 1)}{\sqrt{1 + i_0}} \cdot \Delta V_v^{VI} \\
&\quad + \lambda(j - b_1) \cdot \bar{V}_{v-1}^T + \frac{\lambda(\sqrt{1 + j} - \sqrt{1 + b_1})}{\sqrt{1 + b_1}} \cdot \left(\bar{V}_v^{T*} - (1 + b_1)\bar{V}_{v-1}^T \right) \\
&= (1 + i_0 + b_{16} + \lambda j) \cdot (1 + k'_{v-1}) \cdot \bar{V}_{v-1}^{VI} \\
&\quad + \frac{\sqrt{1 + i_0 + b_{16}} + \lambda(\sqrt{1 + j} - 1)}{\sqrt{1 + i_0}} \cdot \Delta V_v^{VI} \\
&\quad + \bar{V}_v^{T*} + (1 + i_0 + b_{16} + \lambda j) \cdot k'_{v-1} \cdot \bar{V}_{v-1}^T + \lambda(j - b_1) \cdot \bar{V}_{v-1}^T \\
&\quad + \frac{\lambda(\sqrt{1 + j} - \sqrt{1 + b_1})}{\sqrt{1 + b_1}} \cdot \left(\bar{V}_v^{T*} - (1 + b_1)\bar{V}_{v-1}^T \right).
\end{aligned} \tag{2}$$

Kaavasta (2) nähdään, ettei järjestelmätasolla uusi eikä maksettukaan rahasto ole osaketuottosidonnaista, sillä kerroin k'_{v-1} kohdistuu vain vuoden alun vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden vastuuvelkaan (\bar{V}_{v-1}^{VI}). Sen sijaan vuoden aikaista muutosta (ΔV_v^{VI}) ei kerrota tällä tekijällä. Kaavan kaksi alinta riviä koskevat vain tasausvastuuta ja siihen sidottua osaketuottokertoimen osaa, joten ne eivät rahastoidun eläkkeen kannalta ole kiinnostavia.

Yksilö- tai eläkelaitostasolla tilanne on kuitenkin toinen, sillä tällä tasolla vastuita tasataan suureen $\Delta V_v^{TQ} = V_v^{Q'} - V_v^Q$ avulla. Tämän suureen avulla eläkelaitos kasvattaa tai purkaa tasausvastuutaan ja rahoittaa näin rahaston muutoksen osaketuottosidonnaisuuttaan. Tämä nähdään sisään tulevien ja ulos maksettavien maksujen osalta oheisten esimerkkien avulla.

Todetaan kuitenkin vielä sekaannuksen välttämiseksi, että rahaston osaketuottosidonnaisuudella ja osaketuottovaatimuksella tarkoitetaan eri asioita. Vastuuvelan osaketuottosidonnaisuudella tarkoitetaan suuretta $k'_v \cdot V_v^{VI}$ ja osaketuottovaatimuksella taas vuoden aikaista tuottovaateen osaa λj . Eroa voidaan havainnollistaa vielä sillä, kohdistuuko osaketuottovaatimus λj määrään V_v^{VI} vai $(1 + k'_v) \cdot V_v^{VI}$.

Esimerkki 1. Olkoon sisääntulevaa uutta rahastoitua osuutta vastaava vakuutusmaksu P ja oletetaan, että se maksetaan vuoden puolivälissä. Lisäksi oletetaan, että kuolevuus ja työkyvyttömyys ovat teoreettisen mallin mukaisia. Olkoon vielä P' maksua P vastaava vastuuvvelka vuoden lopulla. Tutkitaan nyt suuretta ΔV_v^{TQ} siltä osin kuin se määritellään maksun P suhteen ja merkitään tätä $\Delta V_v^{TQ}(P)$. Tehdään tämä vielä ennen vuoden lopun siirtoa ($\Delta V_v^{T \rightarrow VI}$) tasaus- ja vanhuuseläkevastuiden välillä. Erityisesti tämä merkitsee, että suureen ΔR_v mukainen tuotto luetaan osaksi vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkevastuita. Tällöin

$$V_v^Q(P) = k'_v \cdot \left(P' + \frac{\sqrt{1 + i_0 + b_{16}} - \sqrt{i + i_0}}{\sqrt{i + i_0}} \cdot P' \right) = k'_v \cdot P' \cdot \frac{\sqrt{1 + i_0 + b_{16}}}{\sqrt{i + i_0}}$$

ja

$$V_v^{Q'}(P) = \frac{\lambda(\sqrt{1 + j} - 1)}{\sqrt{i + i_0}} \cdot P'.$$

Nyt nähdään, että

$$\begin{aligned}\Delta V_v^{TQ}(P) &= V_v^{Q'}(P) - V_v^Q(P) \\ &= - \left(k'_v \cdot \sqrt{1+i_0+b_{16}} \cdot \frac{P'}{\sqrt{1+i_0}} - \lambda \left(\sqrt{1+j} - 1 \right) \cdot \frac{P'}{\sqrt{1+i_0}} \right).\end{aligned}$$

Koska ΔV_v^{TQ} siirretään tasausvastuuseen, niin laitos tavallaan maksaa (tai saa) yhteiseen pooliin kustannuksen ΔV_v^{TQ} . Näin ollen yhtälön ensimmäinen termi näyttää, että uutta rahastoa tai eläkkeen rahastoitua osuutta voidaan pitää osaketuottosidonnaisina. Tässä termissä on kuitenkin syytä huomioida, ettei sen korkotekijä sisällä osaa λj . Tämä tarkoittaa, että rahaston osaketuottosidonnaisuus asetetaan vasta vuoden lopulla, ei vielä maksun P maksuhetkellä eli vuoden puolivälissä. Näin ollen rahaston määrä on vuoden loppupuoliskolla vähän ennen vuoden loppua P' ja vuoden päättyessä $(1+k'_v) \cdot P'$. Kaavan jälkimmäinen termi vastaa summalle P loppuvuonna saatavaa osaketuottokertoimen mukaista tuottoa. Se on siten luonnollista poistaa suureesta ΔV_v^{TQ} .

Esimerkki 2. Olkoon E rahastoitu eläke, joka maksetaan vuoden v aikana. Oletetaan myös, että se maksetaan vuoden puolivälissä. Lisäksi oletetaan, että kuolevuus ja työkyvyttömyys noudattavat teoreettista mallia. Olkoon eläkettä E vastaava vastuovelka vuoden alussa E' . Tällöin

$$\begin{aligned}V_v^Q(E) &= k'_v \cdot \left(\frac{b_{16}}{\sqrt{1+i_0}} - \left(\sqrt{1+i_0+b_{16}} - \sqrt{i+i_0} \right) \right) \cdot \sqrt{i+i_0} \cdot E' \\ &= k'_v \cdot \frac{1+i_0+b_{16} - \sqrt{1+i_0+b_{16}}\sqrt{1+i_0}}{\sqrt{1+i_0}} \cdot \sqrt{i+i_0} \cdot E'\end{aligned}$$

ja

$$\begin{aligned}V_v^{Q'}(E) &= \left((1+i_0+b_{16}+\lambda j) \cdot k'_{v-1} + \lambda j - \lambda \left(\sqrt{1+j} - 1 \right) \sqrt{1+i_0} \right) \cdot E' \\ &= k'_{v-1} \cdot (1+i_0+b_{16}+\lambda j) \cdot E' + \lambda \left(j - \left(\sqrt{1+j} - 1 \right) \cdot \sqrt{1+i_0} \right) \cdot E'.\end{aligned}$$

Edelleen

$$\begin{aligned}\Delta V_v^{TQ}(E) &= V_v^{Q'}(E) - V_v^Q(E) \\ &= \frac{1+i_0+b_{16}+\lambda j}{\sqrt{1+i_0}} \cdot k'_{v-1} \cdot \sqrt{i+i_0} \cdot E'\end{aligned}\tag{3}$$

$$- \left(\frac{1+i_0+b_{16}}{\sqrt{1+i_0}} - \sqrt{1+i_0+b_{16}} \right) \cdot k'_v \cdot \sqrt{i+i_0} \cdot E'\tag{4}$$

$$+ \lambda \left(\frac{j}{\sqrt{1+i_0}} - \left(\sqrt{1+j} - 1 \right) \right) \cdot \sqrt{1+i_0} \cdot E',\tag{5}$$

missä rivin (3) tekijä sisältää puolen vuoden rahastokoron (i_0) sekä koko vuoden täydennyskertoimen ja osaketuottosidonnaisen tuottovaatimuksen vastuovelkaa E' vastaavalle vuoden alun osaketuottosidonnaiselle lisävuokutusvastuulle. Rivin (4) tekijä kuitenkin kumoaa täydennyskertoimen tuotosta kutakuinkin puolen vuoden osan. Näin ollen osaketuottosidonnaiselle osuudelle $k'_{v-1} \cdot \sqrt{i+i_0} \cdot E'$ lasketaan puolen vuoden tuottovaadetta vastaava tuotto lukuun ottamatta osaketuottosidonnaista osaa, jolle lasketaan koko vuoden tuotto. Tämä tarkoittaa, että osaketuottosidonnaisuus puretaan vasta vuoden lopulla, vaikka eläke maksetaan jo vuoden puolivälissä.

Kaavan viimeinen rivi (5) osoittaa, että ensimmäisen vuosipuoliskon osaketuottosidonnaisen tuotto varsinaiselle vastuuvälille työeläkelaitoksen oletetaan saavan itse omalla sijoitustoiminnallaan. Tätä tuottoa ei siis hyvitetä eläkelaitokselle suureessa ΔV_v^{TQ} .

Kuten edellisistä esimerkeistä huomataan, sekä sisääntulevaa uutta rahastoa että ulosmaksettavaa rahastoa voidaan yksilötasolla pitää pääpiirteissään osaketuottosidonnaisina. Samoin säilyvää vastuovelkaa voidaan pitää osaketuottosidonnaisena, sillä tätä liikettä voidaan mallintaa olettaen, että työeläkelaitos myy vuoden puolivälissä koko vastuuvankansa ostaen sen samalla itselleen takaisin.

Tämä liike ei kuitenkaan ole täydellistä, mikä seuraa jo siitä aiemmin todetusta asiasta, että järjestelmätasolla sisääntuleva ja ulosmenevä rahasto eivät ole osaketuottosidonnaisia. Edellisten esimerkkien kaavoissa tämä huomataan mm. siinä, että ulosmaksettavan rahaston osaketuottosidonnaisuus on sidoksissa kertoimella k'_{v-1} , kun taas sisääntuleva rahasto on sidottu tekijällä k'_v . Tätä liikettä toki selittää pitkälti suureen λ_j mukainen tuotto, mutta se ei ole kuitenkaan aivan täsmällistä.

Vakuutustekniikka ei myöskään ota huomioon sitä, miten osaketuotot jakautuvat pitkin vuotta, vaan olettaa tuoton jakautuvan koko vuoden ajalle tasaisesti. Tällöin ulosmaksettavan tai sisääntulevan rahaston ja sitä vastaavan vastuuvankan todelliset sijoitustuottomahdollisuudet saattavat hyvin poiketa osaketuottovaatimuksesta. Samaa ongelmaa ei ole rahastoilla, jotka pysyvät koko vuoden eläkelaitoksen vastuulla. Yksilötasolla yksittäistä vuotta katsottaessa tämä voi olla merkittävä puute, mutta pitkällä aikavälillä ja suurta joukkoa katsottaessa tämä poikkeama kuitenkin tasoittuu.

2.5 Muut vastuuvankat osat

Työeläkelaitoksilla ositetussa lisävakuutusvastuussa on työnantajille jo jyvitettyjä asiakashyvityksiä, joita ei kuitenkaan vielä ole maksettu tai hyvitetty alennettuina vakuutusmaksuina työnantajille.

Osittamaton lisävakuutusvastuu sen sijaan on *"vastuuvankan osa, jolla tasoitetaan sijoitusten arvoissa tapahtuvia heilahteluja ja varaudutaan vakuutusriskeihin"* [12]. Luonteeltaan osittamaton lisävakuutusvastuu on ennemmin vakavaraisuuspääomaa kuin varsinaista vastuuvankaa. Osittamaton lisävakuutusvastuu voidaan nähdä jossain määrin myös työeläkelaitoksen kirjanpidollisena yli- tai alijäämänä.

3 Työnantajan vakuutusmaksu

Perehdytään seuraavaksi työnantajan vakuutusmaksuun. Käsitellään ensin tilannetta, jossa työnantaja hoitaa vakuutuksensa työeläkeyhtiössä.

Työnantajan maksama työeläkemaksu jakaantuu vanhuuseläke-, työkyvyttömyyseläke-, tasaus- ja maksutappio-osaan sekä lakisääteisten maksujen osaan. Näiden lisäksi yhtiöt perivät hoitokustannusosaa ja myöntävät työnantajille asiakashyvityksiä yhtiökohtaisten laskuperusteiden mukaan.

Työnantajat voidaan vakuutusmaksun suhteen jakaa vielä pien- ja suurtyönantajiin. Työnantaja luokitellaan pientyönantajaksi, jos sen palkkasumma on alle $R_{2004}^F = 1,5$ milj. euroa vuoden 2004 palkkakertoimen tasossa ($R_{2023}^F = 2,337$ milj. euroa vuonna 2023). Suur- ja pientyönantajan vakuutusmaksu määräytyy hieman eri tavalla.

3.1 Pientyönantajan vakuutusmaksu työeläkeyhtiössä

Pientyönantajilla vanhuuseläkeosa määrätään siten, että se on sama kuin uudesta rahastodusta vanhuuseläkkeestä laskettu vastuuvankka. Vastaavasti työkyvyttömyyseläkeosa asetetaan siten, että se keskimäärin vastaa sitä arvioitua kuluja, joka aiheutuu niistä työkyvyttömyyseläkkeistä, joita kyseisellä vakuutusmaksun osalla on vakuutettu. Maksutappio-osa taas asetetaan palkkasummaluokittain vastaamaan eri kokoisten työnantajien riskisuhdetta vakuu-

tusmaksujen maksutappioiden suhteen. Lakisääteisten maksujen osa on sama prosenttiosuus palkkasummasta riippumatta palkkasumman suuruudesta. Se varataan nimensä mukaisesti erilaisiin lakisääteisiin maksuihin, joita työeläkeyhtiöt maksavat eri viranomaistahoille näiden hoitokustannuksiin.

Lopuksi määrätään tasausmaksu. Se asetetaan siten, että kokonaismaksu eli vanhuuseläke-, työkyvyttömyyseläke-, tasaus- ja maksutappio-osan sekä lakisääteisten maksujen osan summa on kaikille pientyönantajille sama prosenttiosuus työnantajan palkkasummasta.

Pientyönantajien kesken työnantajan osuus vakuutusmaksusta eroaa ainoastaan hoitokustannusosan ja asiakashyvitysten osalta. Hoitokustannusosalla kustannetaan työeläkeyhtiön omat hoitokulut. Asiakashyvityksillä taas palautetaan työeläkeyhtiölle kertyneitä ylijäämiä takaisin työnantajille. Ylijäämää työeläkeyhtiöille kertyy lähinnä sijoitustoiminnasta.

Sekä hoitokustannusosan että asiakashyvitysten laskuperusteet ovat työeläkeyhtiökohtaisia. Laskuperusteet lisäksi eroavat jonkin verran yhtiöiden kesken. Siten näihin ei yksityiskohtaisemmin keskitytä tässä työssä.

3.2 Suurtyönantajan vakuutusmaksu työeläkeyhtiössä

Suurtyönantajalla vanhuuseläkeosa ja lakisääteisten maksujen osa määrätään samoin kuin pientyönantajilla. Myös tasausosa määrätään samoin kuin pientyönantajilla. Tätä varten suurtyönantajille on laskettava myös teoreettinen työkyvyttömyyseläke- ja maksutappio-osa. Nämä teoreettiset osat lasketaan kuten pientyönantajilla sillä täsmennyksellä, että maksutappio-osalle käytetään kolmesta pientyönantajien maksutappio-osan portaasta keskimäistä.

Koska suurtyönantajilla työkyvyttömyyseläke- ja maksutappio-osa eroavat teoreettisesta maksusta, syntyy työnantajalle joko alennusta tai maksun korotusta näistä vakuutusliikkeistä. Maksutappio-osan osalta kyse on aina maksun alennuksesta. Tämän alennuksen suuruus vuonna 2023 on 0,16–0,19 % riippuen hieman työnantajan palkkasummasta.

Työkyvyttömyyseläkeosa voi sen sijaan poiketa merkittävästi teoreettisesta ja poikkeama voi olla ylös- tai alaspäin. Suurtyönantajilta perittävä työkyvyttömyyseläkeosa määrätään maksuluokkamallin mukaan.

Ennen kuin perehdytään tarkemmin maksuluokkamalliin todetaan vielä, että myös suurtyönantajat maksavat hoitokustannusosaa ja heille voidaan myöntää asiakashyvityksiä. Nämä määrätään yhtiökohtaisten laskuperusteiden mukaan kuten pientyönantajillekin, joten näihin ei sen enempää tässä kohdin perehdytä.

3.2.1 Maksuluokkamalli

Työeläkeyhtiöiden käyttämässä maksuluokkamallissa työkyvyttömyyseläkeosaan vaikuttaa myös työnantajan arvioitu työkyvyttömyyteen liittyvä riskitaso. Tarkalleen tämä riskitaso määrätään edellisten vuosien toteutuneen työkyvyttömyysriskin mukaan. Vuoden v työkyvyttömyyseläkeosaan vaikuttaa vuosien $v - 3, \dots, v - 6$ työkyvyttömyysmeno.

Maksuluokkamallissa määritellään ensin teoreettinen eläkemeno, joka vastaa pientyönantajilta perittävää työkyvyttömyyseläkeosaa. Tämän jälkeen lasketaan suhdeluku toteutuneista työkyvyttömyyskustannuksista ja teoreettisesta työkyvyttömyysmenosta niiden työkyvyttömyystapausten osalta, joiden eläketapahtumapäivä on vertailuvuosina ($v - 3, \dots, v - 6$). Tämä suhdeluku määrää lopuksi maksuluokan ja maksuluokkakertoimen. Maksuluokkakertoimen on kutakuinkin pyöristetty arvo suhdeluvusta.

Esimerkiksi maksuluokkaan 5 päätyvät työnantajat, joilla suhdeluku on välillä $[1, 2; 1, 5)$. Tällöin maksuluokkakertoimen on välin puolivälin arvo eli 1,35. Maksuluokka 4 ja sitä vastaava

maksuluokkakerroin 1 ovat neutraaleja arvoja. Jos suurtyönantajan maksuluokka on 4, se maksaa pientyönantajien kanssa samaa keskimääräistä työkyvyttömyyseläkeosaa.

Maksuluokan merkitystä havainnollistaa se, että tasaosan laskennassa sen määrästä vähennetään teorettinen työkyvyttömyyseläkeosa, joka vastaa maksuluokkakerrointa 1. Jos työnantajan maksuluokkakerroin on tätä pienempi, niin tasaosasta vähennetään suurempi maksu kuin työnantaja todellisuudessa maksaa. Näin työnantaja saa alennusta vakuutusmaksustaan. Kääntäen jos maksuluokkakerroin on suurempi kuin 1, niin työnantajalle määrätään maksun korotusta.

Maksuluokkamallia tosin sovelletaan täysimääräisesti vain työnantajiin, joiden palkkasumma on vähintään $R_{2004}^Y = 24$ milj. euroa vuoden 2004 palkkakertoimen tasossa ($R_{2023}^Y = 37,392$ milj. euroa vuonna 2023). Jos suurtyönantajan palkkasumma on arvojen R_v^F ja R_v^Y välissä, niin maksuluokkakerrointa sovelletaan vain osaan palkkasummasta. Tämä osuus kasvaa arvosta 0 arvoon 1 lineaarisesti palkkasumman kasvaessa arvosta R_v^F arvoon R_v^Y .

Maksuluokalla ja maksuluokkakertoimella on tavoiteltu sitä, että suurtyönantajat maksaisivat työkyvyttömyyseläkeosaa karkeasti sen verran, jonka verran työkyvyttömyysmenoa arvellaan aiheutuvan juuri heidän vakuuttamistaan työntekijöistään. Tämän vuoksi riskialttiimmat työnantajat maksavat suurempaa maksua kuin vähemmän riskialttiit työntajat.

Reaalijasssa tämä ei tosin täysin toteudu, sillä riskialttiuden määrittäminen perustuu menneiden vuosien toteutuneeseen riskiin, eikä se välttämättä vastaa todellista nykyhetken riskitasoa. Myös sattumalla saattaa olla merkitystä siihen, onko menneisyydessä sattunut paljon vai vähän työkyvyttömyystapauksia. Toisaalta maksuluokkaa sovelletaan vain suuriin työnantajiin, joten suurten lukujen lain mukaan toteuman pitäisi ainakin pitkällä aikavälillä lähestyä teoreettista yrityksen riskitasoa.

Maksuluokkamalli ei tosin täydellisesti vastaisi yrityksen riskitasoa, vaikka se määriteltä saataisiinkin. Maksuluokkia on nimittäin vain 11, joten maksuluokkakerroin on ainoastaan pyöristetty arvo määrittelystä riskitasosta. Lisäksi maksuluokkakertoimen ylärajana on 5,5, joten vaikka jollakin työnantajalla lakettaisiin olevan erittäin korkea työkyvyttömyyden riskitaso, niin se maksaisi enintään 5,5-kertaista työkyvyttömyyseläkeosaa pientyönantajiin nähden.

3.3 Vakuutusmaksu eläkesäätiössä ja eläkekassassa

Lähtökohtaisesti vakuutusmaksun osat lasketaan eläkesäätiössä ja -kassassa samoin kuin työeläkeyhtiöissä. Poikkeuksena eläkesäätiössä on tasaosamaksun vähennyksenä käytetty maksutappio-osa, joka lasketaan myös pientyönantajille kuten suurtyönantajilla työeläkeyhtiöissä. Käytännössä tällä ei ole merkitystä, sillä eläkesäätiöllä on oltava vähintään 150 vakuutettua ja on hyvin epätodennäköistä, että 150 vakuutetun palkkasumma ei ylittäisi suurtyönantajan rajaa.

Merkittävänä erona sen sijaan on, että maksunosat lasketaan lähinnä vain tasaosamaksun määrittämistä varten. Eläkesäätiö tai -kassa saa nimittäin määrittää jokseenkin vapaasti, minkä suuruista maksua se perii työnantajalta. Minimissään on perittävä työntekijän maksuosuus, joka on sama riippumatta siitä, missä työnantaja on eläkevakuutuksensa hoitanut. Tämän lisäksi oikeastaan ainoa rajoite on, että eläkesäätiön tai -kassan vakavaraisuus on oltava koko ajan riittävä muttei kuitenkaan kohtuuttoman suuri. Tarkemmin sanoen, jos eläkesäätiön tai -kassan vakavaraisuusasema on vähintään 1,3 ja lisäksi joko vakavaraisuusasema on enintään 3 tai vakavaraisuusaste enintään 150 %:a, se voi asettaa vakuutusmaksunsa haluamakseen, ellei sen omissa säännöissä ole tälle rajoitteita. Eläkesäätiön tai -kassan vakavaraisuus voi joissain tapauksissa olla myös edellä mainittuja rajoja pienempi tai suurempi, mutta tällöin vakuutusmaksuja ei voi enää määrätä rajatta.

Toisaalta, jos työnantaja hoitaa eläkevakuutuksensa eläkesäätiössä tai -kassassa, on se

(yhdessä muiden samassa eläkelaitoksessa vakuuttaneiden työnantajien kanssa) käytännössä vastuussa siitä, että eläkesäätiöllä tai -kassalla on riittävästi varoja. Viime kädessä työnantajien on nostettava omia vakuutusmaksujaan niin, että eläkesäätiön tai -kassan varat kattavat vastuuvelan ja lisäksi sillä on riittävästi vakavaraisuuspääomaa.

4 Eläkkeet työnantajan tilinpäätöksessä

Kotimainen kirjanpitoikäntö lähtee siitä, että työnantajan ei ole tarve kirjata velvoitetta lakisääteisistä eläkkeistä omaan tilinpäätökseensä. Lähtökohtana on se, että työnantaja on ostanut vakuutuksen eläkelaitoksesta ja maksanut sille vuoden aikana tarvittavat vakuutusmaksut. Tämä periaate on voimassa riippumatta siitä, minkälaisessa eläkelaitoksessa työnantaja on hoitanut työntekijöidensä eläkevakuutuksen.

Tilanne on kuitenkin toinen niillä työnantajilla, jotka raportoivat oman tuloksensa IAS-asetuksen mukaan. Työsuhde-etuuksia käsitellään IAS19-standardissa. Eläkkeet luokitellaan IAS19-standardin nojalla pääsääntöisesti pitkäkestoisiksi työsuhde-etuuksiksi [IAS19.26]. Pitkäkestoiset eläke-etuudet jaetaan vielä maksu- ja etuusperusteisiin järjestelyihin [IAS19.27].

Maksu- ja etuusperusteisten järjestelyiden käsittely on hyvin erilaista. Lähtökohtaisesti maksuperusteisen järjestelyn käsittely on yksinkertaisempaa. Standardin mukainen määritelmä maksu- ja etuusperusteisiin ei kaikilta osin ole sama kuin kansallisessa kirjanpitoikäntössä. Näin ollen eri eläkemuotoja tarkastellessa tulee paneutua IAS19-standardin mukaisiin määritelmiin.

IAS19-standardissa määritellään ensisijaisesti, milloin järjestely on maksuperusteinen.

Maksuperusteisissa järjestelyissä yhteisön oikeudellinen tai tosiasiallinen velvoite rajoittuu rahamäärään, jonka se sopii suorittavansa rahastolle. Työntekijän saamien työsuhteen päättymisen jälkeisten etuuksien määrä perustuu näin ollen maksumiin, jotka yhteisö (ja mahdollisesti myös työntekijä itse) suorittaa työsuhteen päättymisen jälkeisiä etuuksia koskevaan järjestelyyn tai vakuutusyhtiölle, sekä näistä maksuista syntyviin sijoitustuottoihin. Tämän seurauksena vakuutusmatemaattinen riski (että etuudet ovat odotettua pienempiä) ja sijoitusriski (että sijoitetut varat eivät riitä odotettuihin etuuksiin) jäävät tosiasiallisesti työntekijän itsensä kannettaviksi. [IAS19.28]

Toisaalta määritellään, että *"Maksuperusteiset järjestelyt ovat työsuhteen päättymisen jälkeisiä etuuksia koskevia järjestelyjä, joiden mukaisesti yhteisö suorittaa kiinteitä maksuja erilliselle yksikölle (rahasto), eikä sillä ole oikeudellista eikä tosiasiallista velvoitetta suorittaa lisämaksuja, jos rahastolla ei ole riittävästi varoja kaikkien niiden työsuhde-etuuksien suorittamiseen, jotka perustuvat tarkasteltavana olevan kauden ja aikaisempien kausien työsuhde-suoritukseen."* [IAS19.8]

Etuusperusteisiksi järjestelyiksi taas kutsutaan *"työsuhteen päättymisen jälkeisiä etuuksia koskevia järjestelyjä, jotka eivät ole maksuperusteisia järjestelyjä"* [IAS19.8]. Standardi korostaa erityisesti, että *Etuusperusteisissa järjestelyissä:*

- (a) *yhteisöllä on velvoite antaa sovitut etuudet nykyisille ja entisille työntekijöille; ja*
- (b) *vakuutusmatemaattinen riski (että etuudet tulevat odotettua kallimmiksi) ja sijoitusriski jäävät tosiasiallisesti yhteisön kannettaviksi. Jos vakuutusmatemaattinen toteutuma tai sijoitustoiminnan toteutunut tulos on odotettua huonompi, yhteisön velvoite saattaa kasvaa. [IAS19.30]*

Lakisääteiset järjestelyt ovat pääasiassa usean yhteisön muodostamissa eläkelaitoksissa. Sen vuoksi on tärkeä todeta, että IAS19-standardi vaatii lähtökohtaisesti käsittelemään usean

työnantajan järjestelyjä vastaavasti kuin yhden työnantajan järjestelyjä. Usean työnantajan järjestelyissä yhteisön on lähtökohtaisesti *"käsiteltävä kirjanpidossaan suhteellista osuuttaan etuusperusteisesta velvoitteesta, järjestelyyn kuuluvista varoista ja järjestelyyn liittyvistä menoista samalla tavalla kuin mitä tahansa muuta etuusperusteista järjestelyä"* [IAS19.33].

Valtiollisista eläkejärjestelyistä todetaan, että ne on käsiteltävä samoin kuin muutkin usean yhteisön järjestelyt. Standardi erityisesti toteaa, että useimmiten valtiolliset järjestelyt ovat maksuperusteisia. Mutta silloin kun ne ovat etuusperusteisia, niitä tulee käsitellä kuten muitakin usean työnantajan järjestelyitä.

4.1 Velvoite eläkesäätiössä vakuutetuista eläkkeistä

Kuten jo aiemmin todettiin, niin työnantaja tai konserni on viime kädessä vastuussa eläkesäätiön riittävästä vakavaraisuudesta. Sen vuoksi työnantajan vakuuttaessa työeläkkeensä eläkesäätiössä on työnantaja viime kädessä vastuussa kaikesta siitä, mistä eläkesäätiökin on. Näin ollen vakuutusta on lähtökohtaisesti pidettävä IAS19-standardin mukaan etuusperusteisena.

Palataan kuitenkin vielä tarkemmin vakuutuksen eri osiin. Kuten luvussa 2 kerrottiin, niin kotimainen vastuovelka voidaan jakaa vanhuus-, työkyvyttömyys- ja tasausvastuuseen sekä osaketuottosidonnaiseen lisävakuutusvastuuseen ja lisävakuutusvastuuseen.

Aloitetaan lisävakuutusvastuusta, joka vastaa siis työeläkeyhtiöiden osittamatonta lisävakuutusvastuuta. Se on luonteeltaan puskurirahasto, jolla tasoitetaan eri vuosien sijoitustuottoja. Koska IAS19-standardin kappale 75 määrittää, että *"vakuutusmatemaattisten oletusten on oltava keskenään yhteensopivia ja vinoutumattomia"*, ja kappale 77, että *"vakuutusmatemaattiset oletukset ovat vinoutumattomia, jos ne eivät ole ylioptimistisia eivätkä ylivarovaisia"*, niin lisävakuutusvastuusta veloitteen laskeminen ei ole perusteltua, sillä se johtaisi ylivarovaisiin oletuksiin.

Tasausvastuuta voidaan taas pitää yhteisesti kustannettavien eläkkeiden ja tasausmaksujen puskurirahastona. Tasausmaksut ovat riippuvaisia vain työntekijän iästä, sukupuolesta ja ansioista. Ne myös maksetaan palkanmaksun kanssa samanaikaisesti tai laskutuksesta aiheutuvan lyhyen (alle vuoden kestoisen) viiveen jälkeen. Lisäksi niin työnantajalla kuin eläkesäätiölläkään ei ole velvollisuutta maksaa ylimääräisiä tasausmaksuja enää tämän jälkeen. Nämä asiat puoltavat sitä, että niin tasausmaksua kuin tasausvastuutakin voidaan pitää maksuperusteisena järjestelyinä.

Etuusperusteisuutta taas puoltaisi se, että tasausvastuullekin eläkesäätiö on velvollinen saamaan tuottovaadetta vastaavan tuoton. Näin sijoitusriski jää eläkesäätiön vastuulle. Kaiken kaikkiaan tasausvastuu on kuitenkin perusteltua tulkita lyhytkestoisuutensa vuoksi sellaiseksi vastuuksi, josta ei ole tarve määrittää IAS19-standardin mukaista veloitetta työnantajan tilinpäätöksessä.

4.1.1 Vanhuuseläkevastuu

Silloin kun työnantaja on päättänyt hoitaa lakisääteisen eläkevakuutuksensa ja siten myös vanhuuseläkevakuutuksen omassa eläkesäätiössä, on työnantaja (tai konserni) ottanut tosiasiallisen vastuun siitä, että eläkesäätiön varat riittävät vanhuuseläkerahastoista syntyvien vastuiden hoitamiseen. Lisäksi sijoitusriski jää eläkesäätiön ja siten edelleen työnantajan kannettavaksi. Samoin vakuutusmatemaattinen riski jää pitkäikäisyyden osalta eläkesäätiön vastuulle. Nämä ominaisuudet puoltavat vahvasti vanhuuseläkeliiikkeen tulkitsemista etuusperusteiseksi järjestelyksi silloin, kun työnantaja on hoitanut eläkevakuutuksensa eläkesäätiössä.

Sen sijaan etuuden tason osalta vakuutusmatemaattinen riski ei varsinaisesti jää eläkesäätiön kannettavaksi, koska suomalaisessa lakisääteisessä eläkejärjestelmässä ansaitun vanhuuseläkkeen ja sen rahastoidun osuuden määrä selviää lopullisesti ansaintahetkellä. Se ei siis

perustu esimerkiksi loppupalkkaan. Voidaankin tavallaan sanoa, että karttunut vanhuuseläke vapaakirjautuu samalla hetkellä, kuin se on ansaittu. Tämän ei voida kuitenkaan katsoa kokonaisuuden kannalta muuttavan sitä tilannetta, etteivätkö eläkesäätiössä vakuutetut vanhuuseläkkeet olisi etuusperusteisia.

Yksi merkittävä ero kotimaisen vastuuvelan ja IAS19-standardin mukaisen veloitteen määrittämisessä liittyy karttuneen etuuden arviointimenetelmään. Siinä missä kotimainen vanhuuseläkevastuu lasketaan yksinkertaisesti vain karttuneen eläkkeen rahastoidusta osuudesta täysimääräisesti, vaatii IAS19-standardi käyttämään *ennakoituun etuusoikeyksikköön perustuvaa menetelmää*. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilön koko nykyisen työsuhteen aikana karttuva eläkkeen rahastoitava osuus – niin tuleva kuin mennytkin – on arvioitava. Tämä menetelmä vaatii siten myös työsuhteen vastaisen keston arvioimista. Tästä koko työuran aikana karttuvasta rahastoidusta osuudesta veloitteen laskentaan otetaan mukaan se osuus, joka nykyisestä työsuhteesta arvioidaan kuluneen.

Näistä laskentatekniikoiden eroista seuraa, että vastuulaskennassa huomioitava rahastoitu osuus on työsuhteessa olevilla tyypillisesti suurempi IAS19-standardin mukaisessa veloitteessa kuin kotimaisessa vastuuvelassa. Tämä johtuu erityisesti siitä, että jo karttuneisiin rahastoihin ei kotimaisessa vastuulaskennassa tehdä inflaatioon tai palkankehitykseen sidonnaisia indeksikorotuksia. Mutta uusi rahasto maksetaan aina kulloisista ansioista. Koska ansiotaso nousee tyypillisesti inflaation tai yleisen palkankehityksen mukaan, on uusi rahastoitu eläke tavanomaisesti euromääräisesti suurempi kuin aiempina vuosina karttuneet rahastoidut osuudet. Tätä eroa tosin vielä jonkin aikaa tasoittaa se, että ennen vuotta 2017 rahastokarttuma alle 55-vuotiailla oli 0,5 %, kun se nykyään on kaikille 0,4 %.

Vanhuuseläkkeiden kannalta yksi mielenkiinnon kohde ovat myös eläkkeiden rahastokorotukset eli ns. i_v -korotukset. Näistä korotuksista voidaan havaita viisi eri kassavirtaa.

1. Ensimmäinen on itse vanhuuseläkerahastojen rahastokorotukset.
2. Toinen kassavirtaa muodostuu, kun nämä rahastokorotukset kustannetaan tasauksesta eläkelaitokselle.
3. Kolmas kassavirta syntyy siitä, kun eläkelaitos rahoittaa tasausjärjestelmää vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden täydennyskerointia vastaavalla rahastotuotolla (ΔR_v).
4. Neljäs kassavirta taas on seurausta tasausjärjestelmän rahoittamisella osaketuottosidonnaisesta lisävakuutusvastuusta sen ylitteillä (ΔV^{QX}).
5. Viides kassavirta saadaan, kun osaketuottosidonnaista lisävakuutusvastuuta rahoitetaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden osaketuottosidonnaisella tuotolla ($\lambda_j \cdot V^{VI}$).

Näiden viiden kassavirran lisäksi voidaan nähdä vielä pari muutakin kassavirtaa, joilla rahoitetaan tasausvastuuta. Nämä muut kassavirrat osoittautuvat kuitenkin IAS-standardin mukaan maksuperusteiseksi.

Kassavirroista neljä ensimmäistä ovat diskreettejä ja ne tapahtumat aina samalla hetkellä. Sen sijaan viides kassavirta on jatkuva kassavirta. Lisäksi ensimmäinen ja toinen kassavirta kumoavat toisensa. Niistä ei siten synny veloitetta IAS19-laskelmalle. Kolmannesta kassavirrasta sitä sen sijaan syntyy. Tätä varten tulee suureen ΔR_v määrä arvioida. Myös kassavirroista 4 ja 5 syntyy veloitetta. Näiden osien käsittelyyn palataan kuitenkin erikseen osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun käsittelyn yhteydessä.

4.1.2 Työkyvyttömyyseläkevastuu

Työkyvyttömyyseläkeliikeen kannalta merkityksellistä on, tulkitaanko se *työsuhteen päättymisen jälkeiseksi etuudeksi* vai *muuksi pitkäaikaiseksi työsuhde-etuudeksi*. Standardin kappale 8 määrittelee, että "*Työsuhteen päättymisen jälkeiset etuudet – – ovat työsuhde-etuuksia*,

jotka tulevat maksettaviksi työsuhteen päättymisen jälkeen. " Muista pitkäaikaisista työsuhteetuuksista kyseinen kappale määrittelee, että niitä ovat *"kaikki muut työsuhte-etuudet kuin lyhytaikaiset työsuhte-etuudet, työsuhteen päättymisen jälkeiset etuudet ja työsuhteen päättämiseen liittyvät etuudet.*" Toisaalta kappale 153 toteaa kuitenkin melko suoraan, että pitkäaikaiset työkyvyttömyyseläkkeet luokitellaan muuksi pitkäaikaiseksi työsuhte-etuudeksi silloin, kun niitä ylipäätään voidaan pitää pitkäaikaisina etuuksina.

Kappaleen 8 määritelmä jättää kuitenkin yhä mahdollisuuden tulkita työkyvyttömyyseläkkeet myös työsuhteen päättymisen jälkeisiksi etuuksiksi, sillä pääsääntöisesti työsuhde päättyy työkyvyttömyyteen. Näin ei tosin ole aina, sillä esimerkiksi osatyökyvyttömyystapauksissa työntekijä saattaa hyvin jatkaa saman työnantajan palveluksessa. Lisäksi kuntoutustukien eli määräaikaisten työkyvyttömyyseläkkeiden päättymisen jälkeen työntekijä saattaa edelleen jäädä työnantajan palvelukseen.

Oletetaan seuraavaksi, että työkyvyttömyyseläke tulkitaan muuksi pitkäaikaiseksi työsuhte-etuudeksi. Tällaisen etuuden käsittely on hieman yksinkertaisempaa kuin työsuhteen päättymisen jälkeisen etuusperusteisen etuuden. Ero ei kuitenkaan ole yleisesti kovin iso varsinkaan velvoitteiden määrittämisen suhteen. Veloitteen määrittämisen kannalta mielenkiintoiseksi nousee kuitenkin IAS19-standardin kappale 157.

*Yksi muiden pitkäaikaisten työsuhte-etuuksien muoto on pitkäaikainen työkyvyttömyyseläke. Jos etuuden taso riippuu työsuhteen kestoajasta, velvoite syntyy, kun työtä suoritetaan. Kyseinen velvoite määritetään ottaen huomioon, miten todennäköisesti maksua tullaan vaatimaan ja miten pitkältä ajalta maksu odotetaan suoritettavan. Jos etuus on jokaiselle työntekijälle samantasoinen työssäolovuosis-
ta riippumatta, kyseisistä etuuksista aiheutuvat odotettavissa olevat menot kirjataan silloin, kun pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aiheuttava tapahtuma toteutuu.*
[IAS 19.157]

Tämän nojalla oleelliseksi asiaksi muodostuu se, onko etuuden taso riippuvainen työsuhteen kestosta. Aiemmin on tulkittu, että näin on. Tilanne on kuitenkin ainakin osin muuttunut sen jälkeen, kun standardi tuli vuonna 2005 pakolliseksi mm. pörssiyrityksille.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä lasketaan siten, että työkyvyttömäksi tullut saa eläketa-
pahtumaan asti karttuneen eläkkeen ja sen lisäksi vielä työkyvyttömyystapahtumasta alim-
paan vanhuuseläkeikänsä asti laskennallisen eläkkeen eli ns. *tulevan ajan eläkkeen*. Tämä osa lasketaan kuten henkilö ansaitsi tulevina vuosina saman määrän kuin keskimäärin edeltävänä viitenä vuotena. Edellisten vuosien ansiot vielä indeksoidaan palkkakertoimella vastaamaan kutakuinkin nykyistä ansiotasoa.

Aiemmin eläkettä karttui 53-vuotiaaksi asti 1,5 % ansioista, 53–62-vuotiaana 1,9 % ja tämän jälkeen 4,5 %. Iän 63 vuotta jälkeen karttuneilla eläkkeillä ei kuitenkaan ole merkitystä, koska oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen päättyi 63-vuotiaana. Näin ollen esimerkiksi henkilölle, joka jäi työkyvyttömäksi 50-vuotiaana, karttui eläkettä tulevan ajan karttumaprosentin (1,3 %) mukaan 13 vuodelta yhteensä 16,9 % sen karttuman lisäksi, jonka henkilö oli saanut ennen 50 vuoden ikää. Vastaavasti henkilö, joka jäi työkyvyttömäksi 62-vuotiaana ehti kartuttaa 3 vuotta eläkettä 1,5 % karttumalla, 9 vuotta 1,9 % karttumalla ja yhden vuoden tulevan ajan karttumalla (1,3 %). Yhteensä hänen karttumaprosenttikseen muodostui 22,9 % sen lisäksi, mitä hän oli kartuttanut ennen ikää 50 vuotta. Koska kokonaiskarttumaprosentti oli suuruudeltaan yleensä noin 60 %, vaikutti työkyvyttömäksi jäämishetki enimmillään noin 10 % eläkkeen määrään.

Tilanne on kuitenkin nyt muuttunut tai muuttumassa. Jo vuonna 2017 voimaan tulleen eläkeuudistuksen mukaan kaikki karttumaprosentit ovat 1,5 % vuodesta 2026 alkaen. Vuosina 2017–2025 ainoastaan 53–62-vuotiaiden karttumaprosentti tulevaa aikaa lukuun ottamatta on enää tästä poikkeava (1,7 %). Näin ollen voidaan sanoa, että ainakin osa niistä perusteista,

jotka vielä alkuperäistä tulkintaa tehtäessä on ollut, on kumoutunut tai tulee kumoutumaan lähitulevaisuudessa.

Toki voidaan pohtia, vaikuttaako työsuhteen kesto muulla tavoin. Esimerkiksi aivan työsuhteen alussa olevan työntekijän työkyvyttömyyden kulut jakautuvat myös tätä edeltävälle työeläkelaitokselle, koska työkyvyttömyyseläkkeestä vastaavat ne eläkelaitokset, jotka ovat vakuuttaneet henkilöä työkyvyttömyystapahtumavuotta edeltävinä kahtena vuotena. Lisäksi kuluja jaetaan vielä tätäkin pidemmältä ajalta, jos henkilö on ollut vakuutettuna edellisellä viitenä vuotena joidenkin muiden eläkelakien kuin TyEL tai MEL mukaan. Tällöinkään työkyvyttömäksi jäävän eläkkeeseen tai etuuteen työkyvyttömyystapahtuman ajankohdalla ei lähtökohtaisesti ole merkitystä, vaan ainoastaan eri eläkelaitosten maksuosuuksiin.

Laskentakäytännön päivittämiseen lienee siis olemassa perusteita. Käydään kuitenkin läpi vielä sekin tilanne, jos yhä päädyttäisiin tulkitsemaan, että työkyvyttömyysetuus on riippuvainen työkyvyttömyyden kestosta. Tällöin IAS19-standardin mukainen velvoite tulisi laskettavaksi vastaisista työkyvyttömyyseläkkeistä. Käytännössä samaan lopputulokseen päädytään myös silloin, jos työkyvyttömyyseläkkeet määritellään standardin kappaleen 8 mukaisesti työsuhteen päättymisen jälkeisiksi etuuksiksi.

Tämä laskenta tulisi poikkeamaan merkittävästi kotimaisesta käytännöstä. Siinä missä kotimaisessa käytännössä varaudutaan vain kahtena seuraavana vuonna sattuviin työkyvyttömyystapahtumiin, niin IAS19-standardin ennakoituun etuusoikeyyksikköön perustuva menetelmä vaatisi jaksottamaan kaikki tulevat työkyvyttömyystapahtumat koko työsuhteelle. Näin ollen työkyvyttömyyden vakuutusmaksuvastuu olisi helposti moninkertainen suhteessa kotimaiseen vastuuvaraukseen.

Edellä käyty pohdinta koskee erityisesti työkyvyttömyyseläkkeen vakuutusmaksuvastuuta, sillä standardin mukaan työkyvyttömyyseläkkeen menot tulee kuitenkin aina kirjata viimeistään silloin, kun työkyvyttömyyden aiheuttava tapahtuma toteutuu. Tutkitaan seuraavaksi työkyvyttömyyden korvausvastuuta. Tämä voidaan edelleen jakaa tunnettuihin ja tuntemattomiin työkyvyttömyyseläkevastuisiin.

Tunnetuilla työkyvyttömyyseläkkeillä tarkoitetaan tilanteita, joissa työkyvyttömyys on jo alkanut ja työkyvyttömyyseläkkeen maksamisesta on jo tehty päätös. Nämä ovat selvästi luonteeltaan sellaisia eläkkeitä, joista on IAS19-standardin mukaan laskettava velvoite. Näissä nimittäin niin sijoitusriski kuin vakuutusriski työkyvyttömyyden keston osalta jää eläkesäätiön kannettaviksi. Vaikka työkyvyttömyysetuudenkaan kohdalla etuuden määrään ei lähtökohtaisesti liity enää epävarmuutta, niin se ei muuta tässäkin tapauksessa etuutta maksuperusteiseksi.

Tuntemattomilla eläkkeillä tarkoitetaan niin tuoreita työkyvyttömyystapahtumia, ettei työkyvyttömyyseläkepäättöstä ole vielä saatu tehtyä. Lähtökohtaisesti näistä on laskettava IAS19-standardin mukainen velvoite samoin kuin tunnetuista työkyvyttömyyseläkkeistäkin.

Näihin varaudutaan kotimaisessa vakuutusmekaniikassa varauksella, joka lasketaan kolmen edellisen vuoden vakuutetuista ansioista. Vastaavasti laskettu varaus lienee myös kelvollinen tapa määrittää tuntemattomien eläkkeiden varaus IAS19-standardin mukaisiin vastuisiin. Varauksena voi olla perusteltua käyttää jopa suoraan samaa varausta kuin kotimaisessa kirjanpidossa, sillä vastuun määrä poikkeaa vain diskonttokoron erosta johtuen. Sen merkitys on kuitenkin kohtalaisen vähäinen, sillä työkyvyttömyyden kesto on keskimäärin melko lyhyt uusissa työkyvyttömyystapauksissa. Vanhemmilla ikäluokilla kesto rajoittaa vanhuuseläkkeelle siirtyminen ja nuoremmilla työkyvyttömyyseläke taas päättyy kohtalaisen todennäköisesti takaisin työkykyiseksi kuntoutumiseen.

Kotimaisiin työkyvyttömyyseläkevastuisiin kohdistuu vastaava tuottovaade kuin vanhuuseläkevastuisiinkin. Siten myös työkyvyttömyyseläkkeelle voidaan nähdä samat kassavirat vanhuuseläkkeiden i_v -korotuksiin liittyen kuin vanhuuseläkkeilläkin. Erona on ainoastaan

se, että kaksi ensimmäistä kassavirtaa ovat nyt nolliä. Mutta näiden summa oli myös vanhuuseläkkeiden kohdalla nolla, joten kokonaisuutena eroa ei ole. Kassavirroista 3–5 syntyy vastaavasti velvoite kuten vanhuuseläkkeilläkin.

4.1.3 Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu

Tutkitaan seuraavaksi osaketuottosidonnaista lisävakuutusvastuuta. Tämän vastuulajin käsittely riippuu sen tulkinnasta, minkälaisen roolin sille ajattelee. Kuten jo aiemmin todettiin, niin osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu voidaan kaavan (1) mukaisesti jyvittää erikseen vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke- sekä tasausvastuille ja edelleen jopa vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden rahastoituihin osuuksiin. Toisaalta osaketuottosidonnaista lisävakuutusvastuuta voidaan myös ajatella kotimaisen vakuutustekniikan vastuuvajaus- tai vastuunkorotuspuskurina.

Jälkimmäinen periaate johtaisi siihen, että osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu tulisi käsitellä IAS19-standardin nojalla samoin kuin lisävakuutusvastuu. Tällöin se jäisi kokonaan huomiotta. Mikäli taas tulkitaan, että eläkkeiden rahastoidut osuudet ovat osaketuottosidonnaisia, niin tilanne pitää pohtia kokonaan erikseen. Joka tapauksessa voitaneen kuitenkin sanoa, että tasausvastuun määrään suhteutettu osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun osa $k'_v \cdot V_v^T$ ei kuulu IAS19-velvoitteiden piiriin, koska edellä todetun nojalla tasausvastuutaan ei ole perusteltua laskea IAS19-standardin mukaista velvoitetta.

Osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun tulkitsemista osaksi rahastoituja osuuksia varsinkin vanhuuseläkkeiden osalta tukee taas se, että osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu puretaan ainakin pitkällä aikavälillä lopulta vanhuuseläkerahastoihin. Tämä johtuu siitä, että pitkällä aikavälillä osaketuottokertoimen oletetaan olevan positiivinen, mihin riittää se, että osaketuotot ovat keskimäärin yli 1 %:n. Siten voidaan nähdä, että negatiiviset osaketuotot tavallaan vain varastoidaan osaketuottosidonnaiseen lisävakuutusvastuuseen, jottei kotimaisessa kirjanpidossa rahastoituja osuuksia tarvitse pienentää negatiivisilla rahastokorotuksilla.

Lisäksi työnantaja tai konserni vastaa niin pienestä osuudesta koko järjestelmän vastuuvelasta, että työnantaja- tai konsernitasolla rahastoja voidaan hyvin tulkita vielä yksilötason summina, eikä osuutena järjestelmätason liikkeestä. Tällöin siis sekä sisääntulevaa että ulosmenevää rahastoa ja edelleen koko rahastoa voidaan pitää osaketuottosidonnaisina.

Palataan tässä kohdin myös vanhuuseläkkeiden kohdalla esitettyihin i_v -korotuksiin liittyviin kassavirtoihin 4 (ΔV^{QX}) ja 5 ($\lambda_j \cdot V^{VI}$). Vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden osaketuottosidonnaista tuottovaatimusta voidaan mallintaa jommallakummalla näistä kassavirroista.

Silloin, jos rahastoidut osuudet tulkitaan osaketuottosidonnaisiksi ja eläkesäätiön kotimaisen kirjanpidon rahastoidut osuudet kerrotaan kertoimella $1 + k'_v$, on kassavirtaan 5 perustuva jatkuva-aikainen osaketuottojen muutos perustellumpi. Tämä johtuu siitä, että tällöin osaketuottosidonnaisuus viedään reaaliajassa rahastoituihin osuuksiin. Tällöin myös tuottooletama tulee laskea siten, että reaaliaikaisuus on huomioitu.

Jos taas päädytään tulkitsemaan osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu vain puskurirahastoksi, niin mallinnus voitaneen tehdä kummalla tahansa kassavirroista. Mutta kassavirta 4 lienee luonnollisempi vaihtoehto, sillä tämä ottaa paremmin huomioon ne tilanteet, joissa osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu on lähtötilanteessa negatiivinen tai alle 1 %:a. Tällöin lähivuosien osaketuottosidonnaiset tuotot käytetään ensin puskurirahaston eli osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun kasvattamiseen ja vasta sen jälkeen aletaan ylitettävä hyödyntämään vanhuuseläkkeiden rahastokorotuksiin.

4.1.4 Varat

IAS19-standardin mukaan eläkejärjestelyn nettovelvoitetta laskettaessa tulee huomioida järjestelyn vastuiden lisäksi myös järjestelyyn kuuluvat varat. Ne tulee arvostaa käyvin arvoihin.

Varojen käsittelyn kannalta mielenkiintoiseksi muodostuu minkä vastuuvelan osien katteena varat ovat. Lähtökohtaisesti eläkelaitoksen varat voidaan kotimaisessa eläkejärjestelmässä jakaa vastuuvelan katteena oleviin varoihin sekä vakavaraisuuspääomaan eli vastuuvelan ylittäviin varoihin. Vastuuvelan osista lisävakuutusvastuu luetaan kuuluvaksi vakavaraisuuspääomaan.

Ensiksi vakuutusliikkeen voidaan katsoa koostuvan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke- sekä tasausliikkeistä. Kotimaisen vastuuvelan katteena olevat varat voidaan jakaa näille lajeille. Lisäksi tämän yli jää vielä osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun katteena olevat varat, jotka voivat olla määrältään positiivisia tai negatiivisia, sekä vakavaraisuuspääoma.

Koska tasausliike on edellä todetun mukaan maksuperusteinen järjestely, niin on perusteltua jättää myös tasausliikkeen katteena olevat varat pois eläkejärjestelyn omaisuudesta. Koko vanhuuseläkeliike ja työkyvyttömyysliikkeen korvausvastuu ovat sen sijaan etuusperusteisia, joten näiden liikkeiden katteena olevat varat on syytä lukea eläkejärjestelyn varoihin myös IAS19-standardin mukaista velvoitetta laskettaessa.

Työkyvyttömyyseläkkeiden vakuutusmaksuvastuun osalta varojen käsittelyä on kuitenkin syytä harkita. Silloin jos katsotaan, että IAS19-standardin mukainen velvoite on laskettava myös tulevista työkyvyttömyyseläkkeistä, nämä varat tulee ottaa mukaan järjestelyn omaisuuteen. Sen sijaan jos vastaisesta työkyvyttömyyseläkkeestä ei lasketa velvoitetta, niin tilanne ei ole yhtä selvä. Varojen käsittelyn kannalta mielenkiintoista on, nähdäänkö vastainen ja alkanut työkyvyttömyys erillisinä vakuutusliikkeinä vai yhtenä vakuutusliikkeenä.

Näkemyksistä, että vastainen ja alkanut työkyvyttömyysliike olisi loppujen lopuksi yhtä ja samaa vakuutusliikettä, ei ainakaan liene mahdoton. Näin ollen voidaan pitää perusteltuna ainakin sitä vaihtoehtoa, että kotimaisessa kirjanpidossa olevat vastaisen työkyvyttömyyseläkkeen katteena olevat varat otetaan huomioon järjestelyn varoina myös IAS19-standardin mukaisessa velvoitteessa.

Osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun katteena olevien varojen käsittely riippuu siitä, minkälaisen roolin tälle vastuulajille ajattelee. Jos kyse on kirjanpidollisesta vastuuvajauksesta tai vastuunkorotuksesta, nämä varat on luontevaa laskea osaksi IAS19-velvoitetta. Jos taas osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun ajatellaan olevan osa kutakin vastuulajia ja valuvan mahdollisesti aina eläkkeiden rahastoituihin osuuksiin asti, on varat perusteltua jyvittää kullekin vastuulajille kotimaisen vastuuvelan osien suhteessa. Edelleen nämä varat tulee käsitellä vastaavasti kuin se vastuulaji, jolle ne on jyvitetty.

Vakavaraisuuspääoma on luonteeltaan eläkesäätiön oma puskuri sijoitus- ja vakuutusriskejä vastaan. Tällainen vastuunosa on luontevaa laskea IAS19-standardin mukaisiin varoihin mukaan.

Yhteenvedon voidaan todeta, että IAS19-standardin mukaan määriteltäviin järjestelyn varoihin on perusteltua ottaa mukaan eläkelaitoksen kaikki muut varat paitsi ne, joilla katetaan tasausvastuu ja mahdollisesti siihen sidoksissa oleva osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun osuus. Myös työkyvyttömyysliikkeen vakuutusmaksuvastuun katteena olevien varojen poisjättämistä voidaan harkita.

4.2 Velvoite työeläkeyhtiössä vakuutetuista eläkkeistä

Silloin kun työnantaja hoitaa eläkevakuutuksensa työeläkeyhtiössä, rajoittuu sen vastuu lähtökohtaisesti vakuutusyhtiön määräämään vakuutusmaksuun. Tämä periaate johtaa pääsääntöisesti siihen, että eläkevakuutus on tällöin maksuperusteinen. Jako maksu- ja etuusperus-

teisuuden välillä tulee IAS19-standardin mukaan kuitenkin käsitellä järjestelyn tosiallisen luonteen vuoksi.

Vanhuuseläkeosa, tasausosa ja lakisääteisten maksujen osa ovat yksin riippuvaisia työnantajan palkkasummasta. Näitä voidaan siis tosiasiallisestikin pitää maksuperusteisina. Myös maksutappio-osa on käytännössä riippuvainen vain palkkasummasta. Tarkalleen ottaen maksutappio-osa määritellään lähtökohtaisesti parin vuoden takaisen palkkasumman perusteella, mutta laskuperuste erikseen mainitsee, että jos palkkasumman arvioidaan muuttuvan yli miljoonalla eurolla, niin palkkasumma voidaan arvioida uudelleen.

4.2.1 Työkyvyttömyyseläke

Pientyönantajan kohdalla myös työkyvyttömyyseläkeosa on riippuvainen vain kuluvan vuoden palkkasummasta, joten myös työkyvyttömyyseläkeosaa voidaan selvästi pitää maksuperusteisena järjestelynä. Suurtyönantajilla tilanne ei sen sijaan ole yhtä selkeä, vaikka työkyvyttömyyseläkeosa perustuukin vain henkilön palkkasummaan sekä yrityksen tai konsernin riskiperusteiseen maksuluokkakertoimeen.

Koska maksuluokkakerron perustuu edellisten vuosien toteutuneiden ja teoreettisten työkyvyttömyysmenojen suhteeseen, on pohdittava, maksaako yritys pitkällä aikavälillä tosiasiallisesti juuri itse aiheuttamansa työkyvyttömyyskulut. Nimittäin yksinkertaistettuna yrityksen riskisuhde lasketaan kaavalla, jossa vertailuvuosien toteutunut työkyvyttömyysmeno jaetaan teoreettisella työkyvyttömyysmenolla. Kun tämä riskisuhde kerrotaan maksantavuoden teoreettisella työkyvyttömyysmenolla, niin kaava sievenee muotoon, jossa vertailuvuosien toteutunut työkyvyttömyysmeno on kerrottu maksantavuoden ja vertailuvuosien teoreettisten työkyvyttömyysmenojen suhteella.

Jos yrityksen maksama työkyvyttömyysosa perustuisi suoraan riskisuhteeseen kerrottuna maksantavuoden teoreettisella työkyvyttömyysmaksulla, johtaisi vakuutustekniikka käytännössä siihen, että yritys tai konserni maksaisi omat työkyvyttömyysmenonsa. Tämä toteutuisi varsinkin silloin, jos eri vuosien teoreettiset työkyvyttömyysmenot ovat kutakuinkin samaa tasoa.

Yrityksen maksama työkyvyttömyyseläkeosa kuitenkin eroaa tästä riskisuhteesta siinä, ettei maksantavuoden teoreettista työkyvyttömyysmenoa kerrota suoraan riskisuhteella, vaan maksuluokkakertoimella. Jos yrityksen tai konsernin maksuluokan ja maksuluokkakertoimen voidaan katsoa olevan vakaa vuodesta toiseen, voidaan järjestelyn nähdä olevan luonteeltaan riskimaksuun perustuva aidosti vakuutusmainen järjestely. Tietyissä maksuluokassa pysymisen kannalta merkitykselliseksi nouseekin, ovatko maksuluokat niin leveitä, että yrityksen tai konsernin voidaan katsoa pitkällä aikavälillä pysyvän jatkuvasti samassa maksuluokassa.

Näkemyksistä, mikä on työkyvyttömyyseläkeosan todellinen luonne, nousee oleelliseksi ratkaistaessa sitä, pitääkö yrityksen raportoida työkyvyttömyyseläkeosa maksu- vai etuusperusteisena järjestelynä IAS-asetuksen mukaisessa tilinpäätöksessä. Jos katsottaisiin, että yritys tai konserni tosiasiallisesti maksaa kutakuinkin itse aiheuttamansa kulut, olisi järjestely työkyvyttömyyden osalta tulkittava etuusperusteiseksi. Jos taas tulkittaisiin, että maksuluokka on IAS-standardin tarkoittamassa mielessäkin riskimaksuun perustuva aidosti vakuutusmuotoinen järjestely, on järjestely katsottava maksuperusteiseksi.

Tutkitaan sitten, miten tulkinta maksu- ja etuusperusteisen järjestelyn välillä vaikuttaisi konsernin tai yrityksen raportointiin. Maksuperusteisen järjestelyn raportointi on melko suoraviivaista, koska tällöin työkyvyttömyysliikkeestä tarvitsee kirjata vain vakuutusmaksun työkyvyttömyyseläkeosan mukainen kulu.

Sen sijaan, jos järjestely tulkittaisiin etuusperusteiseksi, niin käsittely menisi pitkälti kuten eläkesäätiössäkin. Vastaisen työkyvyttömyysliikkeen kannalta ratkaisevaksi nousee se, onko

työeläkkeen määrä riippuvainen henkilön työsuhteen kestosta ja voidaanko siis työkyvyttömyydestä aiheutuneet menot kirjata vasta, kun työkyvyttömyys alkaa.

Oma erityislaatuisuutensa ovat myös kuntoutustuet eli määräaikaiset työkyvyttömyyseläkkeet. Siinä missä eläkesäätiössä nämä rahastoidaan samoin kuin toistaiseksi myönnetyt työkyvyttömyyseläkkeetkin, niin työeläkeyhtiöissä vakuutettaessa ne erotellaan ja kuntoutustuista ei aiheudu mitään lisämaksua työnantajan eläkevakuutusmaksuun. Toisaalta kuntoutustuella on merkittävä riski muuttua jatkuvaksi työkyvyttömyyseläkkeeksi, jolloin vaikutus saattaa kohdistua työnantajan maksuluokkaan vasta normaalia myöhemmin. Koska työkyvyttömyyden aiheuttama tapahtuma on usein sama sekä kuntoutustuella että työkyvyttömyyseläkkeellä, niin on harkittava, pitäisikö kuntoutustuella oleville laskea vastainen työkyvyttömyyseläke, vaikkei sitä muille tulisikaan laskettavaksi.

Alkaneen jatkuvan työkyvyttömyyden käsittely eroaisi eläkesäätiössä vakuutetuista tapauksista, sillä työnantajan eläkevakuutusmaksuun nämä vaikuttavat vain määrääjän eli noin kuusi vuotta työkyvyttömyystapahtumasta. Joka tapauksessa kyse on edelleen yli vuoden mittaisesta ajasta, joten velvoite työkyvyttömyyden korvausvastuusta tulisi ilmeisesti määrättäväksi.

Edellä nähdään, että maksuluokan käsittely ei ole kovinkaan yksinkertaista, jos katsotaan, että järjestely on kokonaisuutena etuus- eikä maksuperusteinen. Kannanotto maksuperusteisuuden puolesta tai vastaan nousee siis hyvin kiinnostavaksi.

Yleisesti on tulkittu, että maksuluokkamalli olisi ominaisuuksiltaan ennemmin maksu- kuin etuusperusteinen. Maksuluokkamallin maksuluokkien määrän voidaan nimittäin edelleen katsoa olevan sen verran rajallinen, että vakuutukselliset ominaisuudet ovat riittävät tekemään siitä enemmän vakuutuksen kuin omakustanteisen etuusperusteisen järjestelyn. Lisäksi maksuluokan vaikutus on suhteessa teoreettiseen vakuutusmaksuun, joten esimerkiksi palkkasumman pienentyessä maksettavat kulut eivät tule aivan täysimääräisesti maksettaviksi.

4.2.2 Hoitokustannukset ja asiakashyvitykset

Vakuutusmaksun hoitokustannusosa ja asiakashyvitykset määrätään vakuutusyhtiökohtaisen laskuperusteiden perusteella. Näitä olisi sen vuoksi käsiteltävä yhtiökohtaisesti, mitä tässä työssä ei kuitenkaan tehdä. Yleisesti voidaan kuitenkin pohtia sitä, minkälaisena vakuutusliike pitäisi nähdä, jotta nämä tekisivät järjestelystä etuusperusteisen.

Käytännössä tämä edellyttäisi, että järjestelyä voitaisiin pitää usean työnantajan järjestelynä, jossa työnantajat olisivat yhdessä vastuussa työeläkeyhtiön sijoitustuotoista ja hoitokustannuksista. Järjestely voitaisiin tulkita etuusperusteiseksi silloin, jos asiakashyvitykset voidaan katsoa sellaiseksi, että alennukset riippuisivat oleellisesti yhtiön sijoitustuotoista, ja että niitä käytännössä varmasti myönnetään, vaikka sijoitustuotot olisivat jokseenkin heikot. Tällöin voitaisiin nähdä, että työnantaja kantaisi omalta osuudeltaan yhtiön sijoitusriskin.

Nykykäytännössä asiakashyvitykset eivät ole kuitenkaan kovin suuresti vaihdelleet. Lisäksi työnantajalla ei milloinkaan ole velvollisuutta maksaa negatiivisia asiakashyvityksiä ja asiakashyvitysten taso on ollut jokseenkin alhainen, joten käytännössä sijoitusriski on hyvin pieni. Silloin kun laskuperusteet olivat vielä pääpiirteissään yhtiöillä yhtenevät, niin asiakashyvityksiä ei olekaan katsottu etuusperusteiseksi.

Myös hoitokustannusosaan pätee sama tulkinta. Työnantaja voi nimittäin vaihtaa eläkevakuutusyhtiötä aina, kun vakuutus on ollut voimassa vähintään yhden vuoden.

4.3 Velvoite eläkekassassa vakuutetuista eläkkeistä

Eläkekassassa työnantajan velvoite eläkkeistä on samantapainen kuin eläkesäätiössäkin. Merkittävin ero eläkekassalla ja -säätiöllä on siinä, että eläkesäätiössä voi vakuuttaa vain yhteen konserniin kuuluvien työntekijöiden eläkkeitä. Tätä rajoitetta ei ole eläkekassassa. Toisaalta eläkekassalta vaaditaan, että sen vakuuttamia työntekijöitä tulee olla vähintään kaksi. Tästä seuraa siis se, että viime kädessä työntekijät ovat yhteisesti vastuussa eläkekassan riittävästä vakavaraisuudesta.

Eläkekassaa tulee siis käytännössä tarkastella usean työnantajan järjestelyinä. Tällaisissa tapauksissa IAS19-standardi ohjaa työnantajaa käsittelemään suhteellista osuuttaan niin velvoitteesta kuin varoistakin samalla tavoin kuin eläkesäätiöidenkin kohdalla.

5 Yhteenveto

Sellaisen työnantajan tai konsernin, joka laatii tilinpäätöksensä IAS-asetuksen mukaan, tulee tehdä kirjaukset myös TyEL-eläkevakuutuksen mukaisesta velvoitteesta silloin, kun työnantaja tai konserni on hoitanut eläkevakuutuksensa eläkesäätiössä tai -kassassa. Sen sijaan jos työnantaja on hoitanut eläkevakuutuksensa työeläkeyhtiössä, niin TyEL-eläkevakuutus on yleisesti tulkittu kaikilta osin maksuperusteiseksi ja siten siitä ei ole tarve laskea velvoitetta, vaan kirjata ainoastaan vakuutusmaksuun perustuva kulu.

Eläkesäätiössä tai -kassassa vakuuttaessaan työnantajan tai konsernin IAS19-velvoite tulee määrättäväksi rahastoiduista vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen osista. Lisäksi vielä tuntemattomista mutta jo alkaneista työkyvyttömyyseläkkeistä velvoite tulisi arvioida kuten vastaaviin tapauksiin varaudutaan eläkelaitoksen kotimaisessakin tilinpäätöksessä. Sen sijaan tässä työssä katsotaan, että vastaisista työkyvyttömyyseläkkeistä IAS19-velvoitteen laskematta jättämiselle löytyisi perusteet, vaikka siitä on tähän asti tavallisesti laskettu niin IAS19-velvoite kuin kotimainen vastuuvélkakkin.

Eläkesäätiön tai -kassan kotimaisessa tilinpäätöksessä vastuuvélkaan lasketaan myös tasausvastuu ja osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu. Näistä tasausvastuusta ei ole katsottu olevan tarvetta määrätä IAS19-velvoitetta. Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu on sen sijaan sidoksissa muihin vastuunosiin ja siitä velvoite on syytä ottaa huomioon siltä osin kuin se on sidoksissa muihin vastuunosiin kuin tasausvastuuseen tai mahdollisesti työkyvyttömyysvarauksiin. Työssä on esitetty kaksi mahdollista tapaa käsitellä osaketuottosidonnaisesta lisävakuutusvastuusta tuleva velvoite. Toinen tapa perustuu vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkerahastojen tulkitsemiseen osaketuottosidonnaisiksi ja osittain tuottovaateen arviointiin. Toinen tapa perustuu yksin tuottovaateen arviointiin.

Nettovelan laskemiseksi on määrättävä myös järjestelyyn kuuluvat varat. Tässä työssä katsotaan, että näihin varoihin voidaan ottaa mukaan eläkelaitoksen kaikki varat lukuun ottamatta tasausvastuun katteena olevia varoja. Myös vastaisen työkyvyttömyysvarauksen katteena olevien varojen vähentämistä voidaan harkita. Silloin jos eläkelaitoksessa vakuuttaa useampi konserni tai kirjanpitovelvollinen, niin koko eläkelaitoksen varoista tulisi ottaa huomioon vain kyseisen kirjanpitovelvollisen osuus eläkelaitoksen varoista.

Lähteet

- [1] Halonen Jari, Jalkanen-Steiner Johanna, Pihlgren Kikka, Sundvik Peter, Suomela Mari, Tolvanen Merja, Torniaainen Tiina, Torkkel Timo, Tuomala Margit, *IFRS – käytännön käsikirja*, Edita Publishing Oy, 5., uudistettu painos, 2021 (ISBN 978-951-37-8117-0).
- [2] *IFRS-standardit – 1.1.2022 voimassa olevat vaatimukset*, ST-Akatemia Oy, Helsinki, 2022 (ISBN 978-952-218-395-8).
- [3] *Ilkka Heikki, Yksityiset keskustelut ja sähköpostiviestit.*
- [4] *Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.*
- [5] *Laki eläkesäätiöistä ja eläkekassoista 946/2021.*
- [6] *Laskuperusteet eläkekassoille työntekijän eläkelain mukaista kustannusten jakoa varten, Kokooma 16.5.2022.*
(<http://www.saadospalvelu.fi/fi/perusteet/laskuperusteet/elakekassat/tyelkustjako/2022.pdf>, viitattu 26.3.2023).
- [7] *Laskuperusteet työntekijän eläkelain mukaista toimintaa harjoittaville eläkesäätiöille, Kokooma 13.5.2022.*
(<http://www.saadospalvelu.fi/fi/perusteet/laskuperusteet/elakesaatiot/tyel/2022.pdf>, viitattu 26.3.2023).
- [8] Lehtovirta Marko, *Lakisääteisen työeläkevakuutuksen vakuutustekniikkaa*, Eläketurvakeskus, 2020 (ISBN 978-951-691-315-8).
- [9] *Merimieseläkelaki 22.12.2006/1290.*
- [10] *Rahastoonsiirtovelvoitteeseen, perustekorkoon, vakuutusmaksukorkoon ja siirtyvään vakavaraisuuspääomaan liittyvät laskentakaavat ja periaatteet*, muistio 8.2.2023
(<http://www.saadospalvelu.fi/fi/perusteet/laskuperusteet/kerroinmuistiot/laskentakaavat/08022023.pdf>, viitattu 26.3.2023).
- [11] Ruusu Silja, *Etuus pohjaiset eläkejärjestelyt IFRS-tilinpäätöksessä: IAS 19 Työsuhde-etuudet -standardin soveltaminen suomalaisissa pörssiyhtiöissä*, Pro Gradu -tutkielma, Turun Kauppakorkeakoulu, 2008
(<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015091812070>, viitattu 26.3.2023).
- [12] Tela, *Yksityisalojen vakuutusmatemaattinen sanasto*,
(<https://www.tela.fi/tyoelakkeiden-rahoitus/vakuutusmatemaattinen-sanasto>, viitattu 26.3.2023).
- [13] *Työntekijän eläkelain (TyEL) mukaisen eläkevakuutuksen erityisperusteet 2023*
(<http://www.saadospalvelu.fi/fi/perusteet/laskuperusteet/tyoelakeyhtiot/tyelerityis/2023.pdf>, viitattu 26.3.2023).
- [14] *Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395.*